

DOI 10.31558/2307-2318.2024.2.4

УДК 355.013:351:001.891.3

JELClassification: F33, F34, F35, O19

Хаджинов І.В.,д-р екон. н., професор, ректор,
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0000-0003-3909-3171

*i.khadzhynov@donnu.edu.ua***Третяк О.О.,**аспірант,
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0009-0005-8784-7195

*o.tretiak@donnu.edu.ua***ТЕОРЕТИЧНИЙ ДИСКУРС КОНЦЕПЦІЇ «НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНТЕРЕС»
У КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН ДЕРЖАВ
З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ІНСТИТУТАМИ**

Стаття присвячена теоретичному аналізу концепції «національний інтерес» у контексті дослідження взаємовідносин держав з міжнародними фінансовими інститутами (МФІ). Так, у роботі виділяються реалістичний, ідеалістичний, геополітичний, економіко-стратегічний та інші підходи до визначення сутності досліджуваного поняття. Акцентується увага на алгоритмах формулювання та реалізації політики національних інтересів (політичних, економічних, соціальних, безпекових), що охоплюють трансформацію національних потреб у державні цілі та пріоритети. Стаття розкриває механізми впливу міжнародних фінансових інститутів на економічну політику держав-учасниць, включаючи надання фінансової допомоги, технічної підтримки та рекомендацій щодо економічних реформ. Проте одночасно у роботі відзначається, що співпраця з МФІ може мати негативні наслідки, зокрема жорсткі вимоги щодо економічних реформ, фіскальної консолідації та лібералізації економіки, які можуть викликати соціальну напруженість, зростання безробіття та політичну нестабільність. На основі проведеного аналізу, стаття підкреслює важливість комплексного підходу до дослідження національних інтересів та їхньої ролі у формуванні ефективної економічної політики держав у міжнародному контексті.

Ключові слова: теоретичний аналіз, національний інтерес, міжнародні фінансові інститути, МВФ, Світовий банк, комплексний підхід, ефективна економічна політика.

Табл. – 1, Літ. – 23

I. Khadzhynov,Doctor of Economics, Professor, Rector,
Vasyl' Stus Donetsk National University

ORCID: 0000-0003-3909-3171

*i.khadzhynov@donnu.edu.ua***Третяк О.О.,**

PhD student, Vasyl' Stus Donetsk National University

ORCID: 0009-0005-8784-7195

o.tretiak@donnu.edu.ua

THEORETICAL DISCOURSE ON THE CONCEPT OF "NATIONAL INTEREST" IN THE CONTEXT OF STUDYING STATE RELATIONS WITH INTERNATIONAL FINANCIAL INSTITUTIONS

The article is devoted to the theoretical analysis of the concept of «national interest» in the context of studying the relations of states with international financial institutions (IFIs). Thus, the paper distinguishes realistic, idealistic, geopolitical, economic and strategic and other approaches to defining the essence of the concept under study. Attention is focused on the algorithms for formulating and implementing the policy of national interests (political, economic, social, security), which include the transformation of national needs into state goals and priorities. The article reveals the mechanisms of influence of international financial institutions on the economic policy of their member states, including the provision of financial assistance, technical support and recommendations for economic reforms. At the same time, however, the paper notes that cooperation with IFIs can have negative consequences, including strict requirements for economic reforms, fiscal consolidation and economic liberalisation, which can cause social tensions, unemployment and political instability. Based on the analysis, the article emphasises the importance of a comprehensive approach to the study of national interests and their role in shaping effective economic policy in the international context.

Keywords: theoretical analysis, national interest, international financial institutions, IMF, World Bank, comprehensive approach, effective economic policy.

Table – 1, Lit. – 23

Постановка проблеми. Дослідження взаємодії держав з міжнародними фінансовими інститутами, такими як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Банк міжнародних розрахунків та інші, потребує глибокого розуміння національних інтересів кожної окремої країни. Зокрема, важливим є аналіз того, як дані інтереси формуються, яким чином впливають на прийняття рішень щодо співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, та як міжнародні фінансові інститути враховують або ігнорують ці інтереси у своїй діяльності.

Загалом національні інтереси, як складна та багатогранна категорія, є ключовим елементом у формуванні державної політики та стратегії розвитку. Проте їх методологічна складність визначення змістовної сутності створює певні виклики для наукової спільноти. Так, різноманітність підходів до визначення даного поняття обумовлена як різницею у соціально-економічному стані країн, так і особливостями їх історичного розвитку, культурних традицій та політичних систем. Відповідно, значної актуальності набуває питання узагальнення методологічної сутності теорій та концепцій національних інтересів, яких сьогодні існує значна кількість.

Таким чином, необхідним постає подальше вивчення теоретичних аспектів концепції «національний інтерес» у контексті її застосування до аналізу взаємовідносин держав з міжнародними фінансовими інститутами, що дозволить розробити більш ефективні стратегії співпраці та сприятиме підвищенню рівня соціально-економічного розвитку країн.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання національного інтересу привертала увагу багатьох мислителів ще з часів Н. Макіавеллі та Д. Юма, але як ключова категорія почала використовуватися насамперед представниками школи політичного реалізму, що тісно пов'язали її з поняттям «сили» (влади) держави на міжнародній арені. Найбільш глибокий та системний аналіз теоретичних і практичних аспектів національних економічних інтересів, інституціоналізації глобального

економічного розвитку, функціонування міжнародних фінансових організацій, а також організаційно-економічних механізмів їх співпраці з національними урядами представлений у роботах таких зарубіжних дослідників як Дж. Лейтерітс, Х. Ленкес, В. Буітер, В. Ксендзук, Р. Арон [9], Дж. Кеннан [4], Г. Моргентау [2], В. Шмідт [18], Дж. Розенау [7], Н. Спайкмен [8]. Серед вітчизняних науковців можна виділити О. Воронянського, К. Карпюк [16], Є. Гончарова [15], В. Ліпкана [14], М. Юрія [13] та ін.

Метою статті є теоретичний аналіз концепції «національний інтерес» у контексті дослідження взаємовідносин держав з міжнародними фінансовими інститутами, що дозволить глибше зрозуміти роль національних інтересів у забезпеченні економічної стабільності та розвитку держав за умов сьогодення.

Викладення основного матеріалу. Відома цитата У. Черчилля: «В Англії немає постійних ворогів і постійних друзів; у неї є лише постійні інтереси» [1], глибоко відображає сутність діяльності будь-якої держави на світовій арені. Вона підкреслює центральну роль національних інтересів у формуванні зовнішньої політики, незалежно від політичного режиму чи історичного періоду.

Та термін «національний інтерес» сьогодні має подвійне трактування, яке залежить від контексту його застосування. У першому значенні він асоціюється з питаннями зовнішньої політики, де національні інтереси виступають як образ нації або національної держави, що прагне захистити свої позиції та інтереси на міжнародній арені. У другому значенні термін пов'язаний з внутрішньополітичними завданнями, що включають економічний розвиток, соціальну стабільність, політичну безпеку, збереження культурної ідентичності та екологічну безпеку. Це охоплює забезпечення внутрішнього правопорядку, підтримку соціальної справедливості, розвиток національної економіки та технологічний прогрес. Внутрішньополітичні національні інтереси спрямовані на забезпечення стабільного і стійкого розвитку держави та підвищення добробуту її громадян.

Деякі дослідники стверджують, що національні інтереси об'єктивно визначаються становищем держави у міжнародній системі та можуть бути виявлені шляхом дослідження її історії та сучасності. Інші ж наголошують на суб'єктивній інтерпретації національних інтересів урядом, тобто національний інтерес у цьому випадку відображає те, що конкретний лідер вкладає у це поняття.

Незважаючи на те, що зовнішня політика багатьох держав у різні періоди значною мірою визначалася національними інтересами, термін «національні інтереси» у його сучасному розумінні став застосовуватися в науковій лексиці відносно недавно. Офіційне визнання він отримав у соціальних науках лише у 1935 році, коли його правомірність була підтверджена включенням до Оксфордської енциклопедії соціальних наук завдяки роботам американських вчених Р. Нібура та Ч. Бірда. Після Другої світової війни інтерес до цієї проблематики значно посилювався, і Г. Моргентау охарактеризував це явище як «нові великі дебати» [2].

Загалом у наукових школах існують два основні підходи до тлумачення національного інтересу: реалістичний та ідеалістичний. Крім того, в американській політології існує суб'єктивний підхід, згідно з яким національні інтереси та зовнішня політика визначаються суб'єктивними інтересами політичних діячів [3]. Г. Моргентау, як один з видатних представників реалістичного підходу, розглядає національний інтерес як універсальний закон зовнішньої політики держав, тому моральною є лише та політика, яка слідує вимогам національного інтересу, як закон всесвітнього тяжіння – універсальним законом природи [2].

Інший представник школи реалізму, Дж. Кеннан, розвиває теорію щодо відносності моральних критеріїв. Він стверджує, що моральні принципи різних режимів

можуть кардинально відрізнятись та бути неприйнятними одні для одних. Через це єдиним універсальним критерієм, на якому може базуватися міжнародна система, є «національний інтерес» [4].

Ідеалістичний підхід, представляє А. Колодій, який акцентує увагу на інтересі нації до самозбереження та реалізації свого соціально-політичного і культурного потенціалу, що є унікальним та включає в себе реалізацію національної ідеї. Основою національних інтересів, за Колодієм, є збереження національного суверенітету, яке передбачає повне володіння нацією всіма можливостями для управління власною долею та забезпечення свого розвитку відповідно до власних цінностей і потреб [5].

Синтетичний підхід, розроблений Р. Нібуром, стверджує, що поведінка держав повинна базуватися на поєднанні національного інтересу та універсальних моральних принципів. Він зазначає, що держави не можуть ефективно захищати свої інтереси без постійних заяв про те, що їхні дії підпорядковуються загальній системі цінностей [6]. Цей підхід підкреслює важливість узгодження національних пріоритетів з глобальними етичними нормами, що забезпечує легітимність та моральну виправданість міжнародної політики держави. Нібур підкреслює, що баланс між національними інтересами та моральними принципами є ключовим для стабільності та гармонії в міжнародних відносинах.

Геополітичний підхід до визначення національних інтересів розглядається через призму робіт кількох провідних дослідників. Дж. Розенау пропонує трактування національних інтересів як системи висновків, що формуються на основі аналітичної та ціннісної бази політики [7], підкреслюючи вагомість ціннісних орієнтирів у процесі прийняття зовнішньополітичних рішень. Н. Спайкмен ж акцентує увагу на геополітичній могутності держави, стверджуючи, що важливість національних інтересів зростає пропорційно до зростання могутності держави. Він розглядає два можливих шляхи для держав: вступ до геостратегічних союзів з іншими державами, що може призвести до часткової або повної втрати суверенітету та поступок національними інтересами, або самостійне визначення пріоритетів і стратегічних позицій, за умови високого сумарного результату геополітичних можливостей держави [8].

Плюралістичний підхід Р. Арона зосереджується на концепції раціонального різноманіття та неоднозначності колективного економічного інтересу, який відіграє ідеологічну та пропагандистську роль у межах тріади «безпека – могутність – слава» [9]. У зовнішній політиці держави політичні лідери керуються цими цілями, але конкретні дії часто мотивуються їхніми особистими інтересами, які виправдовуються поняттям національних інтересів [9]. Хоча специфічний погляд Р. Арона на сутність національних інтересів має свої унікальні риси, він не суперечить основним принципам американської школи теорії міжнародних відносин.

Деякі послідовники Арона йдуть ще далі, стверджуючи, що, незважаючи на всю об'єктивність національного інтересу, він залишається остаточно не проясненим. Для дослідника, який дотримується принципу об'єктивного наукового підходу до трактування поведінки індивідів та соціально-політичних спільнот, існує практично неминуча небезпека довільності у «конструюванні» національних інтересів. Інакше кажучи, існує ризик замінити суб'єктивність тих, кого вивчає соціолог, його власною суб'єктивністю. Такої точки зору дотримується також відомий французький вчений у галузі міжнародних відносин Ж.-Б. Дюрозель. Він зазначає, що якби існувала можливість визначити об'єктивний національний інтерес, можна було б досить просто дослідити міжнародні відносини шляхом порівняння національного інтересу, запропонованого лідерами, з об'єктивним національним інтересом. Проблема, однак, полягає в тому, що будь-яке міркування про об'єктивний національний інтерес є по

своїй суті суб'єктивним [10]. В свою чергу, А. Волферс, наприклад, вважав, що «національний інтерес» може мати різне значення для різних людей, і більше того, він може надавати привабливості помилковій політиці [11].

У вітчизняній науковій школі, представником якої є Р. Ковалюк, національні інтереси розглядаються як невід'ємний складовий елемент системи національної безпеки та геополітики [12]. Такий підхід демонструє інтегративний характер національних інтересів у забезпеченні державної безпеки та впливу на міжнародні відносини, що є особливо важливим у стратегічному плануванні. Політологічний підхід, запропонований М. Юрієм, акцентує увагу на комплексі змінних силових співвідношень у світовій політиці, які визначають співучасть і взаємодію держав [13]. Це вказує на динамічну природу міжнародних відносин та необхідність адаптації державної політики до змін у глобальній політичній конфігурації.

В. Ліпкан у межах безпекового підходу стверджує, що національні інтереси є усвідомленими особою і суспільством, гарантованими державою цільовими настановами щодо необхідності існування та розвитку людини, нації і держави як єдиного організму [14]. Цей підхід наголошує на важливості національної єдності та злагоди як основи для стійкого розвитку і безпеки. Просторовий підхід, розроблений І. Куксою та Є. Гончаровим, визначає національні інтереси як реальну основу дій нації та держави, спрямованих на виживання, функціонування і розвиток, включаючи сукупність національних цілей і базових цінностей, що відіграють важливу роль у стратегії та тактиці у сфері національної та економічної безпеки [15].

Процесний підхід, представником якого є Н. Москальова, розглядає національні інтереси як синтез інтересів певної національної спільноти, що є результатом зважування, витримки часом, узгодження та зведення до загального індивідуальних та групових інтересів. Цей підхід підкреслює динамічний характер формування національних інтересів, які постійно еволюціонують під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників. Важливим аспектом є те, що національні інтереси, таким чином, стають фундаментальною категорією національної безпеки держави, оскільки вони відображають узгоджені прагнення та потреби всіх соціальних груп [3]. Аналіз цього підходу свідчить про необхідність інтеграції різних інтересів для досягнення стабільного та стійкого розвитку держави, що сприяє збереженню її суверенітету та забезпеченню національної безпеки.

Економіко-стратегічний підхід, розроблений К. Карпюк, передбачає визначення національних інтересів як сукупності пріоритетів і ціннісних установок, що дозволяють державі досягати середньо- та довгострокових цілей, визначених у стратегічних документах. Цей підхід включає участь у світовому економічному порядку, міжнародному поділі праці та на глобальних ринках, що сприяє забезпеченню економічної стабільності та розвитку [16]. Аналіз даного підходу свідчить про важливість інтеграції в глобальні економічні процеси для досягнення стратегічних цілей держави, а також про необхідність адаптації національної економічної політики до вимог світової економіки для підтримання конкурентоспроможності та стійкого розвитку.

У законодавстві України офіційне визначення терміну «національні інтереси» наводиться в Законі України «Про національну безпеку України». У ньому зазначено, що національні інтереси України включають життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян [17]. Реалізація цих інтересів забезпечує державний суверенітет та прогресивний розвиток країни.

Підсумовуючи огляд різних підходів до визначення сутності категорії

«національні інтереси», можна систематизувати теоретичні погляди на методологічне підґрунтя терміну (табл. 1) та запропонувати власне визначення цього поняття. Так, національні інтереси – це сукупність стратегічних цілей та пріоритетів держави, спрямованих на забезпечення її суверенітету, безпеки, економічного розвитку та соціального благополуччя, що визначаються внутрішніми і зовнішніми умовами та обставинами. Вони відображають як колективні прагнення нації, так і об'єктивні реалії міжнародної політики, у яких держава повинна діяти для досягнення своїх довгострокових цілей.

Таблиця 1 – Теоретичні погляди на методологічне підґрунтя терміну «національний інтерес»

Підхід	Автор	Визначення
Реалізм	Г. Моргентау [2]	Універсальний закон зовнішньої політики держав, за якого моральною є лише та політика, яка відповідає вимогам національного інтересу, як закон всесвітнього тяжіння – універсальним законом природи.
	Дж. Кеннан [4]	Єдиний критерій, на основі якого може існувати міжнародна система, адже моральні принципи різних режимів можуть бути абсолютно протилежними, і тому неприйнятними один для одного
Ідеалізм	А. Колодій [5]	Інтерес до самозбереження, до реалізації свого соціально-політичного і культурного потенціалу, форма якого властива саме цій нації (до реалізації національної ідеї). Основою національних інтересів є збереження національного суверенітету, що означає повновладдя нації, оволодіння нею всіма можливостями розпоряджатися власною долею
	В. Шмідт [18]	Похідна від цінностей та преференцій
Синтетичний підхід	Р. Нібур [6]	Поведінка держав має ґрунтуватися на національному інтересі та враховувати універсальні моральні принципи. Держави не можуть захищати свої інтереси без постійних заяв про те, що вони роблять це, підпорядковуючись деякій загальній системі цінностей
Геополітичний підхід	Дж. Розенау [7]	Система висновків, які виходять з аналітичної і ціннісної бази політики
Плюралізм	Н. Спайкмен [8]	Критерій геополітичної могутності – чим могутніша держава, тим важливішими є її національні інтереси
	Р. Арон [9]	Рациональне різноманіття та неоднозначність колективного економічного інтересу, що виконує ідеологічну та пропагандистську роль в межах тріади «безпека – могутність – слава»
Вітчизняна наукова школа	Р. Ковалюк [12]	Невід'ємний складовий елемент системи національної безпеки та геополітики
Політологічний підхід	М. Юрій [13]	Комплекс змінних силових співвідношень в світовій політиці, який обумовлює передусім співучасть і взаємодію держав

Продовження табл. 1

Безпековий підхід	В. Ліпкан [14]	Усвідомлені особою і суспільством, гарантовані державою цільові настанови щодо необхідності існування та розвитку людини, нації і держави як єдиного організму
Просторовий підхід	І. Кукса, Є. Гончаров [15]	Реальна основа дій нації та держави, спрямованих на виживання, функціонування і розвиток, сукупність національних цілей і базових цінностей, що відіграють ключову роль у стратегії та тактиці національної й економічної безпеки.
Процесний підхід	Н. Москальова [3]	Синтез інтересів національної спільноти, що виникає з узгодження та зведення до загального індивідуальних і групових інтересів, є фундаментальною категорією національної безпеки держави.
Економіко-стратегічний підхід	К. Карпюк [16]	Сукупність пріоритетів і ціннісних установок, що дозволяють державі досягати середньо- та довгострокових цілей, визначених стратегічними документами, зокрема через участь у світовому економічному порядку, міжнародному поділі праці та на глобальних ринках.
Ціннісний підхід	Закон України «Про основи національної безпеки України» [17] Джерело: [2-9; 12-18]	Включають життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян

Таким чином, національні інтереси формують ієрархічну структуру, яка поділяється за різними критеріями:

- сфери: політичні, економічні, військові, ідеологічні, культурні, інформаційні;
- рівень стійкості в часі: безпосередні (до 1 року), короткострокові (від 1 до 5 років), середньострокові (від 5 до 20 років), довгострокові (від 20 до 50 років), далекострокові (понад 50 років);
- ступінь важливості для суспільства і держави: життєво важливі (20-50 і більше років) – мають стратегічне значення для суспільства і держави, оскільки пов'язані зі збереженням, примноженням і захистом національних цінностей, девальвація яких може поставити під загрозу ідентифікацію або навіть існування народу; важливі, або тактичні; периферійні, або оперативні;
- відносини між сторонами, що беруть участь: конфронтаційні, такі, що розходяться, спільні;
- географічна спрямованість: глобальні, регіональні, локальні.

Проте з усього різноманіття національних інтересів держав можна виокремити чотири домінуючі групи: інтереси у сфері політики та безпеки, економічного та соціального добробуту. У практичному аспекті вибір державами тієї чи іншої стратегії завжди визначається їхньою переважною орієнтацією на певні пріоритети. Держави, які значною мірою акцентують увагу на питаннях безпеки, схильні формувати великі альянси і коаліції, здатні посилити їхні військові спроможності для забезпечення національної оборони. Це включає придбання передових військових технологій, розвиток стратегічних військових систем та володіння ядерною зброєю як засобом стримування. Такий підхід дозволяє цим державам створювати надійні системи захисту, що сприяє збереженню їхнього суверенітету та стабільності.

З іншого боку, держави, які віддають пріоритет національним економічним

інтересам, орієнтуються на політику вільної торгівлі, відкриття ринків та стимулювання прямих іноземних інвестицій. Вони прагнуть розширити свої економічні можливості через активну участь у міжнародному поділі праці, залучення іноземного капіталу та розвиток інноваційних технологій. Даний підхід сприяє економічному зростанню, підвищенню конкурентоспроможності на глобальному ринку та створенню сприятливих умов для розвитку внутрішнього ринку.

Циклічність реалізації національних інтересів є ще однією важливою особливістю, яка визначає економічну політику держав у різні історичні періоди. Наприклад, у 1980-ті роки, в умовах холодної війни, держави приділяли більшу увагу безпековим питанням, зокрема нарощуванню військової потужності. Проте, згодом, економічні пріоритети починають домінувати, коли держави шукають найбільш сприятливі умови для розвитку міждержавного економічного співробітництва. Така зміна пріоритетів відображає адаптацію національних інтересів до змін у міжнародному середовищі та внутрішньополітичних умовах.

Розглянемо місце поняття «національний інтерес» в алгоритмі формулювання та реалізації політики: об'єктивні потреби суспільства → усвідомлення суспільством своїх потреб — суб'єктивізація (формування національного інтересу) → трансформація національного інтересу в державний (визначення зовнішньополітичних цілей, реалізованих політичними, дипломатичними, економічними, військовими та іншими засобами) → аналіз наявних ресурсів держави та потенційних можливостей → оцінка підтримки або протидії з боку інших учасників міжнародних відносин → зовнішньополітична (або внутрішньополітична) діяльність (здійснення поставлених цілей) → оцінка досягнутих результатів і постановка нових завдань.

Таким чином, національні інтереси, впливаючи на економічну політику держав, визначають стратегічні цілі та пріоритети у співпраці з іншими учасниками міжнародних відносин, особливо з міжнародними фінансовими інститутами (МФІ), що мають значний вплив на економічні політики держав-учасниць через надання фінансової допомоги, технічної підтримки та рекомендацій щодо економічних реформ. Національні інтереси формують рамки для визначення умов співпраці з МФІ, орієнтуючи державу на досягнення стійкого економічного розвитку, макроекономічної стабільності та підвищення конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Загалом комплексні дослідження системних взаємодій держав з міжнародними організаціями активно розвивалися в 1970-х – першій половині 1980-х років, коли навіть попри стагнацію регіональних інтеграційних процесів, науковці активно шукали найбільш ефективні шляхи вирішення нагальних проблем. Починаючи з 1990-х років і до теперішнього часу, дослідники продовжують удосконалювати теоретико-методологічні аспекти вивчення даної співпраці, адаптуючи їх до сучасних глобальних викликів.

Так, сьогодні можна виділити дві ключові моделі впливу МФІ на держави-учасниці – пряма та опосередкована. Пряма модель включає безпосередню фінансову підтримку та консультації, що сприяє реалізації економічних реформ і досягненню встановлених цілей. Опосередкована ж полягає у створенні сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій та розвитку міжнародної торгівлі через участь у глобальних економічних структурах і дотримання їхніх стандартів. Водночас міжнародні фінансові інститути можуть чинити потужний стимулюючий вплив на розвиток національних владних органів, сприяючи підвищенню їхньої інституційної спроможності та ефективності управління. У цьому контексті важливо розглянути, як саме національні (політичні, економічні, соціальні, безпекові) інтереси впливають на прийняття рішень урядом країни.

Економічні інтереси держави спрямовані на забезпечення стійкого зростання,

розвитку інфраструктури та підвищення добробуту населення, що зумовлює необхідність залучення фінансових ресурсів від міжнародних фінансових інститутів, таких як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та ін. Наприклад, після фінансової кризи 2008 року Ірландія отримала допомогу від Європейського Союзу та МВФ на суму 85 мільярдів євро. Та вже 15 грудня 2013 року країна успішно вийшла з трирічної програми, і протягом наступних років її економіка зростала, при цьому темпи зростання ВВП значно перевищували середні показники ЄС. Рівень безробіття також знизився – з найвищого рівня близько 16% у 2012 році до 5,4% у березні 2019 року [19].

Політичні інтереси, що включають збереження суверенітету та стабільності політичної системи, вимагають від урядів збереження контролю над економічними рішеннями та уникнення надмірного зовнішнього впливу. Так, після тієї ж фінансової кризи 2008 року Латвія отримала підтримку від МВФ і Європейського Союзу на суму 7,5 мільярда євро. Ці кошти дозволили уряду впровадити структурні реформи та стабілізувати фінансову систему. Зокрема, уряд Латвії здійснив реформи, спрямовані на підвищення ефективності державного управління та боротьбу з корупцією [20].

Соціальні інтереси, пов'язані з забезпеченням соціальної справедливості та зниженням рівня бідності, вимагають балансу між економічними вимогами міжнародних інституцій та потребами населення. Наприклад, Світовий банк та Азійський банк розвитку надавали Індії фінансову та технічну допомогу для покращення водопостачання та санітарії. Зокрема, у 2015 році Світовий банк затвердив кредит у розмірі 500 мільйонів доларів для проекту «Swachh Bharat Mission» з метою покращення санітарних умов у сільських районах Індії [21].

Безпекові інтереси, які включають захист стратегічно важливих галузей економіки, потребують ретельного оцінювання умов співпраці з міжнародними фінансовими інститутами для уникнення загроз національній безпеці. Так, після війни 1998-1999 років Косово отримало значну міжнародну фінансову допомогу для відновлення та зміцнення своєї економіки та безпеки [22]. Світовий банк та інші міжнародні організації надали фінансову підтримку на суму понад 1 мільярд доларів, що допомогло відновити інфраструктуру та зміцнити державні інститути, включаючи сектор безпеки.

Проте часто вимоги МФІ щодо структурних реформ, фіскальної консолідації та лібералізації економіки можуть призводити до скорочення державних витрат, що викликає соціальну напруженість. Так, у 2001 році Аргентина зазнала економічної кризи, яка частково була викликана умовами кредитування МВФ. Умови МВФ включали жорсткі заходи економії, такі як скорочення державних витрат та підвищення податків, що призвело до зростання безробіття до 20% і значного зниження рівня життя населення. Криза спричинила соціальні заворушення і падіння кількох урядів протягом короткого періоду [23]. Крім того, приватизація стратегічних підприємств і відкриття ринків для іноземних інвесторів може створювати ризики для національної безпеки та підірвати економічний суверенітет держави.

Таким чином, національні інтереси є визначальним чинником у процесі прийняття рішень щодо співпраці з міжнародними фінансовими інститутами. Уряди країн намагаються знайти баланс між економічними, політичними, соціальними та безпековими аспектами для забезпечення сталого розвитку країни та збереження національного суверенітету. Співпраця з МФІ може бути корисною, але вимагає ретельного врахування національних інтересів та досягнення компромісів між вимогами міжнародних організацій та внутрішніми пріоритетами.

Висновки. Отже, аналіз теоретичного дискурсу концепції «національний інтерес» у контексті взаємовідносин держав з міжнародними фінансовими інститутами

свідчить про багатогранність і складність цього явища. Так, національні інтереси визначають стратегічний вибір і напрямки розвитку державної політики, а також формуються під впливом внутрішніх потреб і зовнішніх умов, що обумовлює їхню ключову роль у процесі співпраці з МФІ.

У роботі визначено, що ефективна взаємодія з такими інститутами, як МВФ, Світовий банк, ЄБРР, сприяє економічному зростанню, зміцненню інституцій та інтеграції у світову економіку. Разом з тим, співпраця з МФІ може мати і негативні наслідки. Вимоги щодо жорстких економічних реформ, фіскальної консолідації та лібералізації економіки можуть викликати соціальну напруженість, зростання безробіття та політичну нестабільність.

Таким чином, національні інтереси відіграють вирішальну роль у прийнятті рішень щодо співпраці з міжнародними фінансовими інститутами. Та для забезпечення ефективної взаємодії необхідно враховувати економічні, політичні, соціальні та безпекові аспекти національних інтересів, досягаючи балансу між вимогами міжнародними фінансовими інститутами та внутрішніми пріоритетами. Це сприятиме сталому розвитку, зміцненню суверенітету та підвищенню добробуту населення, зберігаючи при цьому національну безпеку та політичну стабільність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Winston Churchill Quote. A-Z Quotes. URL: <https://www.azquotes.com/quote/1421008> (дата звернення: 28.05.2024 р.).
2. Morgenthau Hans J. In Defense of the National Interest. University Press of America. 1982. P. 283.
3. Москальова Н. Концепції національного інтересу в науковій літературі. *Вісник Донецького національного університету. Серія: Політичні науки*. 2016. С. 29-32.
4. Kennan G. Memoirs 1925-1950. Boston: Little, Brown and Co. 1967. P. 583.
5. Колодій А. Нація як суб'єкт політики. Львів: Кальварія. 1997. С. 55.
6. Niebuhr R. A Nation So Conceived: Reflections on the History of America from Its Early Visions to its Present Power with Alan Heimert. Charles Scribner's Sons. URL: <http://odoqohod.ru/vanecit.pdf> (дата звернення: 28.05.2024 р.).
7. Rosenau J. National Interest. International Encyclopedia of the Social Sciences. N.Y. 1968. Vol. 11. P. 34-40.
8. Spykman N. J., Spykman J. America's strategy in world politics: the United States and the balance of power. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers. 2007. P. 525.
9. Aron R. Paix et Guerre entre les nations. 1984.
10. Duroselle J.-B. Tout empire perira. Une vision theorique des relations internationales. 1982.
11. Wolfers A. Discord and Collaboration. Essay of International Politics. Baltimore. 1952.
12. Ковалюк Р. Т. Національні інтереси України в новій геополітичній ситуації. URL: <http://www.kyumu.edu.ua/vmv/v/06/kovaluk.htm> (дата звернення: 28.05.2024).
13. Юрій М. Ф. Політологія: [підручник]. К.: Дакор. 2006. С. 416.
14. Ліпкан В. А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України: [монографія]. К.: Текст. 2006. С. 350.
15. Кукса І. М., Гончаров Є. В., Чернякова І. С. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку регіону. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2011. №17 (171). С. 218-224.
16. Карпюк К. І. Глобальні фінансові інститути у реалізації національних інтересів держав: дис. ... д-ра філософії в галузі економіки : 292. Київ. 2023. 279 с.
17. Про національну безпеку України. Офіційний вебпортал парламенту

України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 28.05.2024).

18. Schmidt V. A. *The Futures of European Capitalism*. Oxford: Oxford University Press [online ed]. 2002. URL: <https://doi.org/10.1093/0199253684.001.0001> (дата звернення: 28.05.2024).

19. European Commission. Representation in Ireland. The EU forced Ireland into a bailout programme URL: https://ireland.representation.ec.europa.eu/news-and-events/news/circumstances-behind-irelands-bailout-late-naughties-2019-04-06_en#:~:text=A-n%20€85%20billion%20financial,formally%20agreed%20in%20December%202010 (дата звернення: 28.05.2024).

20. European Commission. Economy and Finance. Financial assistance to Latvia. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/eu-financial-assistance/euro-area-countries/financial-assistance-latvia_en#:~:text=Following%20negotiations%20in%20December%202008,International%20Monetary%20Fund%2C%20SDR1 (дата звернення: 28.05.2024).

21. Documents & Reports - All Documents | The World Bank. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/341851476782719063/pdf/109249-WP-IndiaCountrySnapshots-highres-PUBLIC.pdf> (дата звернення: 28.05.2024).

22. The World Bank Program in Support of Kosovo 1999-2000 - Serbia. ReliefWeb. URL: <https://reliefweb.int/report/serbia/world-bank-program-support-kosovo-1999-2000> (дата звернення: 28.05.2024).

23. IMF. The Role of the IMF in Argentina, 1991-2002 Issues Paper/Terms of Reference for an Evaluation by the Independent Evaluation Office (IEO). 2003. URL: <https://www.imf.org/external/np/ieo/2003/arg/index.htm#:~:text=Argentina%20was%20plunged%20into%20a,and%20political%20and%20social%20turmoil> (дата звернення: 28.05.2024).

REFERENCES

1. Winston Churchill Quote. A-Z Quotes. URL: <https://www.azquotes.com/quote/1421008> (accessed: 28.05.2024 p.).
2. Morgenthau Hans J. *In Defense of the National Interest*. University Press of America, 1982. P. 283.
3. Moskalova N. Kontseptsii natsionalnoho interesu v naukovii literaturi. *Visnyk Donetskooho natsionalnoho universytetu. Seriiia: Politychni nauky*. 2016. S. 29-32.
4. Kennan G. *Memoirs 1925-1950*. Boston: Little, Brown and Co. 1967. P. 583.
5. Kolodii A. *Natsiia yak subiekt polityky*. Lviv: Kalvariia. 1997. S. 55.
6. Niebuhr R. *A Nation So Conceived: Reflections on the History of America from Its Early Visions to its Present Power with Alan Heimert*. Charles Scribner's Sons. URL: <http://odoqohod.ru/vanecit.pdf> (accessed: 28.05.2024 p.).
7. Rosenau J. *National Interest*. International Encyclopedia of the Social Sciences. N.Y. 1968. Vol. 11. P. 34-40.
8. Spykman N. J., Spykman J. *America's strategy in world politics: the United States and the balance of power*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers. 2007. P. 525.
9. Aron R. *Paix et Guerre entre les nations*. 1984.
10. Duroselle J.-B. *Tout empire perira. Une vision theorique des relations internationales*. 1982.
11. Wolfers A. *Discord and Collaboration. Essay of International Politics*. Baltimore. 1952.
12. Kovaliuk R. T. *Natsionalni interesy Ukrainy v novii heopolitychnii sytuatsii*. URL: <http://www.kymu.edu.ua/vmv/v/06/kovaluk.htm> (accessed: 28.05.2024).

13. Yurii M. F. Politolohiia: [pidruchnyk]. K.: Dakor. 2006. S. 416.
14. Lipkan V. A. Teoretychni osnovy ta elementy natsionalnoi bezpeky Ukrainy: [monohrafiia]. K.: Tekst. 2006. S. 350.
15. Kuksa I. M., Honcharov Ye. V., Cherniakova I. S. Stratehichne planuvannia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehionu. *Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia*. 2011. №17 (171). S. 218-224.
16. Karpiuk K. I. Hlobalni finansovi instytuty u realizatsii natsionalnykh interesiv derzhav: dys. ... d-ra filosofii v haluzi ekonomiky : 292. Kyiv. 2023. 279 s.
17. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy. Ofitsiyni vebportal parlamentu Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (accessed: 28.05.2024).
18. Schmidt V. A. The Futures of European Capitalism. Oxford: Oxford University Press [online ed]. 2002. URL: <https://doi.org/10.1093/0199253684.001.0001> (accessed: 28.05.2024).
19. European Commission. Representation in Ireland. The EU forced Ireland into a bailout programme URL: https://ireland.representation.ec.europa.eu/news-and-events/news/circumstances-behind-irelands-bailout-late-naughties-2019-04-06_en#:~:text=A-n%20€85%20billion%20financial,formally%20agreed%20in%20December%202010 (accessed: 28.05.2024).
20. European Commission. Economy and Finance. Financial assistance to Latvia. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/eu-financial-assistance/euro-area-countries/financial-assistance-latvia_en#:~:text=Following%20negotiations%20in%20December%202008,International%20Monetary%20Fund%2C%20SDR1 (accessed: 28.05.2024).
21. Documents & Reports - All Documents | The World Bank. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/341851476782719063/pdf/109249-WP-IndiaCountrySnapshots-highres-PUBLIC.pdf> (accessed: 28.05.2024).
22. The World Bank Program in Support of Kosovo 1999-2000 - Serbia. ReliefWeb. URL: <https://reliefweb.int/report/serbia/world-bank-program-support-kosovo-1999-2000> (accessed: 28.05.2024).
23. IMF. The Role of the IMF in Argentina, 1991-2002 Issues Paper/Terms of Reference for an Evaluation by the Independent Evaluation Office (IEO). 2003. URL: <https://www.imf.org/external/np/ieo/2003/arg/index.htm#:~:text=Argentina%20was%20plunged%20into%20a,and%20political%20and%20social%20turmoil> (accessed: 28.05.2024).